
ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство. Історія права та держави

УДК 351.74:351.82

Непомящих Віталій Юрійович,
кандидат історичних наук,
науковий співробітник ДНДІ МВС України
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9933-6142

Історія виникнення підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю в Україні

У статті на основі документальних, архівних матеріалів, періодичної преси та історичної літератури висвітлено виникнення, основні етапи розвитку та діяльності підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю в Україні упродовж XX ст. – початку XXI ст.

Висвітлюються зміни законодавства та новий етап реформування правоохоронних структур у галузі економіки. Зазначається, що результатом адміністративної реформи стала ліквідація Департаменту захисту економіки Національної поліції.

Ключові слова: фінансові злочини, міліція, поліція, економічна злочинність, захист економіки, розкрадання майна, фальшивомонетництво, спеціальні підрозділи.

Останніми роками в Україні спостерігається постійний рух у напрямі глибоких і структурних реформ. Восени 2019 р. Уряд, який очолював Прем'єр-міністр Олексій Гончарук, провів адміністративну реформу, яка стала початком оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. Постановою від 2 вересня 2019 року № 829 “Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади” здійснено низку перейменувань, реорганізацій, створення нових та ліквідації наявних міністерств у зв'язку з новим складом Кабінету Міністрів України. У результаті реформування в Національній поліції України було ліквідовано Департамент захисту економіки. За словами глави Уряду, “ця одіозна структура не захищала бізнес, а систематично заважала йому працювати”. Натомість колишнім очільником Кабінету Міністрів України відзначалось, що замість ліквідованого Департаменту буде створена ефективна структура для розслідування фінансових злочинів, “куди зможуть прийти на роботу порядні та чесні працівники” [1]. Крім цього, за словами О. Гончарука, після ліквідації Департаменту, його функції будуть перерозподілені на інші структурні підрозділи Національної поліції України та відзначалось, що Парламент підтримує розроблений проєкт рішення про створення нового органу, який буде опікуватись питаннями економічних злочинів.

© Nepomiashchykh Vitalii, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.2\(48\).1](https://doi.org/10.36486/np.2020.2(48).1)

Issue 2(48) 2020

<http://naukaipravoohorona.com/>

Таким чином, підрозділ, функції якого були спрямовані на протидію економічній злочинності, припинив свою діяльність. На зміну йому планувалося створити нову структуру, Службу фінансових розслідувань, з метою ведення боротьби з фінансовими й економічними злочинами [2]. Проте на момент написання нашого дослідження така служба не створена.

На сьогодні у зв'язку з наведеними вище обставинами, на нашу думку, постало актуальне питання узагальнити відомості про історію виникнення та діяльність в Україні підрозділів, що вели боротьбу зі злочинністю у сфері економіки. Тому метою статті є історична ретроспектива та висвітлення процесу становлення спеціальних підрозділів економічного спрямування, а також динаміка їх розвитку, що хронологічно охоплює межі 1917–2019 рр.

Питання про діяльність правоохоронних органів щодо протидії злочинності в економічній та соціально-політичній сферах в Україні розроблялися та висвітлювалися низкою дослідників, зокрема в опублікованих наукових працях О.М. Бандурки, Ю.В. Бауліна, В.Т. Білоуса, В.І. Борисова, І.М. Даньшина, А.П. Закалюка, Н.О. Гуторової, О.Г. Кальмана, В.В. Коваленка, М.Й. Коржанського, О.М. Костенко, О.М. Литвака, Г.А. Матусовського, В.М. Поповича, В.Я. Тація, В.І. Шакуна та інших.

Крім цього, необхідно відзначити роботу В.О. Білик, в якій запропоновано періодизацію історії розвитку сучасних підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю [3].

Становлення правоохоронних органів сучасної України, функції яких спрямовувалися на боротьбу з криміналом у сфері економіки, сягає 1917–1920 років. У цей період зміни позначилися як на політичному устрої України, так і на системі виробництва, перерозподілу та форм власності [4]. Ведення боротьби з розкраданням державного і громадського майна, посадовими і господарськими злочинами було покладено на військово-революційний комітет і його органи на місцях. З кінця 1917 р. ці обов'язки покладалися на спеціальний відділ, створений у складі Всеросійської надзвичайної комісії (ВНК).

Слід зазначити, що у 1919 р. було створено робітничо-селянську міліцію, яка виконувала правоохоронні функції щодо протидії економічній злочинності. Крім цього, восени 1920 р. при Головному управлінні міліції (Головміліції) УСРР створюється відділ промислової міліції, який забезпечував охорону об'єктів народного господарства і вів боротьбу з розкраданням та дрібними крадіжками державного і громадського майна. У 1922 р. замість промислової міліції створюється відомча, що функціонувала на договірних засадах і утримувалася за рахунок коштів об'єктів, що обслуговувалися [5].

У лютому 1922 р. органи Всеросійської надзвичайної комісії реформовані в Державне політичне управління (ДПУ), відомство державної безпеки при НКВС. До складу новоутвореного управління входило створене спеціальне економічне управління, яке проводило боротьбу з великими розкраданнями і хабарництвом. Історики відзначають, що після утворення СРСР на базі ДПУ при РНК РСФСР було утворено Об'єднане державне політичне управління (далі – ОДПУ при РНК СРСР) з тими ж самими функціями, що й ДПУ. У листопаді 1923 р. ЦВК СРСР затвердив Положення про ОДПУ СРСР та його органи, згідно з яким

ОДПУ відало діяльністю республіканських і місцевих органів ДПУ та здійснювало “безпосередню оперативну роботу в загальносоюзному масштабі”. У серпні 1924 р. ВУЦВК і РНК УСРР затвердили Положення про ДПУ УСРР, згідно з яким ДПУ виводилося з підпорядкування НКВС УСРР і утворювалося при РНК УСРР. Голова ДПУ УСРР призначався ВУЦВК за погодженням з ОДПУ і вважався уповноваженим ОДПУ при РНК УСРР [6]. До складу ДПУ входив економічний відділ (ЕКВ), який невдовзі перетворили на економічну частину. Упродовж 1920-х рр. економічні відділи (відділення) органів ДПУ, проводили роботу по розкриттю великих розкрадань, скоєних організованими злочинними групами, а також боролися з фальшивомонетниками [7].

Організація боротьби з економічними злочинами в СРСР у 1930-ті рр. проводилася за допомогою різних способів, методів і засобів. Ця протидія здійснювалася за допомогою правоохоронних органів, партійних комісій і перевірок, державно-контролюючих органів. На думку О.М. Бандурки та В.А. Греченка, “товарний голод і дефіцит по широкому спектру товарів, надзвичайна бюрократизація радянського суспільства, наявність у владних структурах і правоохоронних органах корумпованого елементу, збереження певних соціальних груп, професійними заняттями яких був кримінальний промисел у сфері економіки – є низкою причин збереження економічних злочинів у 1930-ті рр.” [8].

Варто відзначити, що упродовж 1931 р. міліція Української СРР була реорганізована шляхом злиття з органами безпеки для подальшої централізації правоохоронних органів, що відповідало завданням зміцнення радянського тоталітарного режиму [9, с. 19].

У зв'язку із ліквідацією економічних відділів НКВС у 1935 р. функції боротьби зі злочинністю в роздрібній торгівлі, на складах, ринках, а також розслідування справ про спекуляцію, посадові злочини, розкрадання тощо, повністю поклали на міліцію. Для виявлення господарських злочинів були потрібні спеціальні знання та досвід [10, с. 55]. Відтак постало питання про створення самостійної служби по боротьбі з розкраданням, спекуляцією, хабарництвом та іншими злочинами в сфері економіки [11].

Якісно новий етап в історії розвитку боротьби із криміналом в економічній сфері став 1937 рік. Відповідно до таємного наказу НКВС СРСР № 0018 в апараті Головного Управління робітничо-селянської міліції організовано Відділ по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією (БРСВС, аббревіатура більш відома російською – ОБХСС) [12]. Таким чином, відділення з охорони народного господарства (охоронгоспи) раніше виконували свою діяльність у складі відділів НКВС, тепер же була утворена єдина самостійна служба по боротьбі з розкраданням, спекуляцією, хабарництвом та іншими злочинами в сфері економіки. Працівники цієї служби виконували завдання по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією майже до кінця вісімдесятих років.

Згідно зі змістом Положення про БРСВС, до його складу входили: республіканські, краєві й обласні відділи і відділення по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності. Вони виконували такі завдання: керівництво роботою підвідомчих органів РСМ у справах боротьби з розкраданнями соціалістичної

власності і дрібним шкідництвом в установах і підприємствах держторгівлі, споживчої, промислової та інвалідної кооперації, заготівельних організаціях і ощадкасах; зі спекуляцією та фальшивомонетниками; оперативний контроль за організаціями, установами і підприємствами системи народного господарства; розслідування справ щодо розкрадання соціалістичної власності у державних організаціях, установах, підприємствах, що були порушені згідно зі своїми даними, а також на підставі матеріалів, що були надані відділами Управління державної безпеки (УДБ) НКВС союзних республік і УДБ НКВС країв та областей; ведення оперативно-розшукової роботи і слідства по справам щодо здійснення спекуляції; ведення оперативно-розшукової роботи і слідства по справам щодо дрібного шкідництва; оперативне керівництво комендантами заготівельних пунктів Заготзерна; ведення наглядових справ по розробці і слідчих справах підвідомчих органів РСМ [13].

У роки Другої світової війни, зокрема у 1941 р., до компетенції ВБРСВС було віднесено боротьбу з контрабандою. Згодом із 1943 р. підрозділи служби мали рішуче посилити боротьбу з розкрадачами, спекулянтами і порушниками правил щодо здійснення валютних операцій та з розкраданням і розбазарюванням продовольчих і промислових товарів [14; 15].

У повоєнний час радянська влада видала низку наказів, згідно з якими посилювалась боротьба з хабарництвом, зі спекуляцією, із фальшивомонетництвом [16; 17; 18]. Проте нові напрями діяльності служби позначились на зміні її структури і вплинули на виникнення нового відділу, який спеціалізувався на боротьбі з підробкою грошей та їх збутом.

У середині 50-х років ХХ ст. видана нова постанова радянської влади, спрямована на посилення боротьби з розкраданням та розтратами в організації торгівлі, промислової кооперації та місцевої промисловості.

На початку 1960-х років Верховною Радою УРСР прийнятий Кримінально-процесуальний кодекс, який надав органам дізнання повноваження на проведення оперативно-розшукових заходів для виявлення ознак злочину і осіб, що його вчинили [19]. Крім того, у 60-ті рр. Верховна Рада СРСР видає низку указів, спрямованих на посилення кримінальної відповідальності за хабарництво та розкрадання державного і громадського майна в особливо великих розмірах.

У 1980-ті роки БРСВС отримало нові завдання, окреслені у наказі від 4 січня 1982 р. № 1 МВС СРСР “Про Положення про управління по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності і спекуляцією МВС СРСР”. Так відбулося нове реформування служби, яка мала забезпечувати неухильне виконання законів та нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання розкраданням, господарським, посадовим злочинам, а також проведення вдосконалення форм та методів боротьби зі злочинністю, зміцнення зв'язків із громадськістю. Насамперед ці зміни визначили структуру БРСВС, а також основні напрями діяльності її підрозділів. Увага приділялась організаційним питанням, уперше були надані рекомендації щодо розподілу оперативних працівників за пріоритетними напрямками з урахуванням професійної підготовки, досвіду роботи та особистих якостей, а також щодо профілактики злочинів у сфері економіки. Структурні зміни були внесені 1983 р., коли в підрозділах БРСВС почали функціонувати

© Nepomiashchykh Vitalii, 2020

відділи (групи) оперативно-економічного аналізу. Працівники відділів проводили роботу щодо визначення пріоритетних напрямів пошуку злочинів у сфері економіки і вироблення заходів, що дозволило значно активізувати профілактичну діяльність і можливість викриття латентних злочинів [20].

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років модель розвитку економіки змінюється від командно-адміністративної до ринкової, відповідно зміни відбуваються у сфері економічної злочинності. Україна почала нову сторінку своєї історії з 24 серпня 1991 року, коли було прийнято Акт проголошення незалежності. В країні всі форми власності визнавалися рівноправними, правоохоронні підрозділи акцентували свою увагу щодо захисту законних прав і інтересів усіх суб'єктів господарської діяльності. Настав час кардинальних змін і для БРСВС. Наказом МВС України від 2 вересня 1991 р. № 378 Управління боротьби з розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією було перейменовано в Управління по захисту економіки від злочинних посягань МВС України (ЗЕЗП). Упродовж 1992 р. було прийнято Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність”, який визначив завдання, права та обов'язки оперативних підрозділів правоохоронних органів, у тому числі й підрозділів боротьби з економічною злочинністю, з метою пошуку та фіксації фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб, груп та в інтересах кримінального судочинства. Крім цього, було видано наказ Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) від 27 червня 1992 р. “Про затвердження Положення про Головне управління по захисту економіки від злочинних посягань МВС України”. Згідно з ним затверджені структурні зміни ЗЕЗП. Зокрема формуються спеціалізовані підрозділи по боротьбі зі злочинами в кредитно-банківській системі, спільних та малих підприємствах, акціонерних товариствах, товарних біржах, кооперативах та інших об'єктах ринкової економіки [21].

На початку 1993 р. в Парламенті було висунуто вимоги щодо удосконалення структури правоохоронних органів, насамперед підрозділів слідства, карного розшуку та захисту економіки. А вже весною того ж року МВС України ухвалює рішення щодо порушення клопотання перед Кабінетом Міністрів України про створення на базі служби захисту економіки від посягань МВС України Державної служби боротьби з економічною злочинністю [22]. Після цього, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 року, створено Державну службу боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ), яка стала складовою кримінальної міліції системи МВС України [23]. У складі МВС було сформовано Головне управління ДСБЕЗ МВС України та створено його організаційно-штатну структуру в регіонах країни. На нього покладалися такі функції: 1. Виявляти і розкривати господарські, посадові та інші злочини на підприємствах, в організаціях, комерційних структурах, фінансово-кредитній та банківській системах і вживає заходів до запобігання їм. 2. Здійснювати оперативне обслуговування об'єктів господарювання різних форм власності. 3. Аналізувати стан злочинності, визначати основні напрями і тактику оперативно-службової діяльності, пов'язаної з виявленням правопорушень у державному колективному і приватному секторах економіки. 4. Проводити у встановленому законом порядку перевірку матеріалів про корисливі злочини, дізнання у кримінальних справах щодо злочинів у галузі

© Nepomiashchykh Vitalii, 2020

економіки, виконувати письмові доручення слідчих, прокурорів і суддів відповідно до Кримінально-процесуального кодексу. 5. Забезпечувати захист фінансованих Урядом програм розвитку галузей економіки України або окремих регіонів та сфери обслуговування населення від злочинних посягань. 6. Проводити у встановленому порядку оперативно-розшукові заходи, виявляти факти хабарництва, корупції та інших зловживань. 7. Виявляти осіб, які займаються підробленням грошей, чекових книжок, акцій векселів та інших цінних паперів, а також проводити профілактичну роботу серед них. 8. Готувати інформаційно-аналітичні документи з питань боротьби зі злочинністю у галузі економіки для органів державної виконавчої влади. 9. Проводити серед населення роботу щодо роз'яснення законодавства з питань відповідальності за вчинення злочинів у галузі економіки. 10. Висвітлювати в засобах масової інформації стан економічної злочинності [24, с. 17–19].

Проте на початку 1990-х років виникають нові види економічних злочинів, зокрема махінації з матеріалами, сировиною, обладнанням, готовою продукцією через діючі і фіктивно створені кооперативи, малі та спільні підприємства. Такі нові форми злочинів вимагали нових підходів та рішучих дій з боку ДСБЕЗ. Відтак були вжиті організаційні та практичні заходи, спрямовані на кадрове та технічне зміцнення підрозділів, які вели боротьбу з економічною злочинністю, що, зі свого боку, суттєво позначилося на результатах їхньої діяльності. Результатом названих дій служби стало значне розкриття злочинів у сфері економіки.

З другої половини 1990-х років розвиток економіки нарощує свій потенціал, разом з цим в Україні збільшується кількість банків. В цей час виникають нові види та форми злочинів в фінансово-банківській сфері, кримінальна діяльність різного роду трастових компаній, довірчих товариств, недержавних пенсійних фондів та інших організацій, що залучали кошти громадян, злочинні приховування коштів від оподаткування. Крім цього, у 1997 р., у зв'язку зі змінами в законодавстві, з'явилася функція боротьби з нецільовим використанням бюджетних коштів, злочинами на фондовому ринку, посяганнями на інтелектуальну власність. Тому, підрозділи ДСБЕЗ скерували свою діяльність на викриття найбільш небезпечних злочинів, великомасштабних корисливих зловживань у стратегічно важливих ключових галузях економіки. Серед пріоритетних напрямів діяльності служби були: протидія тяжким корисливим злочинам у зовнішньоекономічній діяльності, паливно-енергетичному комплексі, кредитно-фінансовій і банківській системах, а також дієве супроводження інвестиційних програм, процеси приватизації, цільове використання кредитних, валютних ресурсів, профілактика розкрадань коштів, виділених на заробітну плату, стипендії, пенсії, суттєве посилення боротьби з хабарництвом і корупцією. З розвитком приватизаційних процесів пріоритетним завданням служби стало забезпечення прозорості цих процесів. Для посилення ефективності діяльності впроваджено Програми оперативного супроводження процесу приватизації, інвестиційних програм, експорту металів, вугілля, спирту та іншої конкурентоспроможної продукції, виробленої на вітчизняних підприємствах [25, с. 58].

У 2012 році у складі кримінальної міліції апарату МВС України створено Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю (далі –

ДДСБЕЗ), який здійснював такі ж завдання, як і ДСБЕЗ, за винятком участі у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби зі злочинністю, захисту економіки та об'єктів права власності.

Новою сторінкою в історії служби стає 2015 рік, коли відбувається реформування органів внутрішніх справ та створюється Національна поліція, у структурі якої замість ДСБЕЗ та ДДСБЕЗ було створено Департамент захисту економіки (далі – ДЗЕ). Серед низки завдань та функцій, які виконувало ДЗЕ, необхідно відзначити: 1. Аналіз стану економічної злочинності, чинників, що її зумовлювали, прогнозування криміногенної ситуації в соціально-економічній сфері держави та окремих її регіонах. 2. Аналіз ефективності використання сил, засобів та оперативно-пошукових обліків у боротьбі зі злочинністю, визначення основних напрямів й тактики оперативно-розшукової діяльності, пов'язаної з виявленням злочинів у сфері економіки. 3. Протидія кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, земельних відносин і використання державного майна, запобігання незаконному використанню надр та інших природних ресурсів, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом; 4. Застосування заходів щодо захисту бюджетних коштів від злочинних посягань, забезпечення правомірності застосування процедур закупівлі товарів, робіт і послуг та цільового використання бюджетних коштів тощо [26; 27; 28]. Восени 2019 року департамент припинив свою діяльність і тим самим поставив три крапки в історії правоохоронних органів, що тривалий час захищали економіку країни від злочинних посягань.

Становлення та діяльність підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю України має досить складний та тривалий шлях. Роль цих підрозділів протягом всієї історії функціонування, безумовно, важлива та цінна для безпеки країни. Особливістю економічних підрозділів радянської міліції було те, що вони становили складову НКВС. Проводили державний контроль за виробництвом, розподілом та споживанням ресурсів, послуг, а також набули специфічних ознак та функцій. Протягом радянської доби в апараті Головного Управління робітничо-селянської міліції організовано Відділ по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією, яка стала єдиною самостійною службою по боротьбі з розкраданням, спекуляцією, хабарництвом та іншими злочинами в сфері економіки. Працівники цієї служби виконували завдання до кінця вісімдесятих років ХХ ст. З моменту проголошення незалежності України, динаміка розвитку спеціальних підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю набуває стрімкого характеру, що зумовлено запровадженням ринкових відносин та розвитком економіки. За останні десятиліття відбулася зміна законодавства та розпочато новий етап реформування правоохоронних структур у галузі економіки. Результатом адміністративної реформи стала ліквідація Департаменту захисту економіки Національної поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Уряд ліквідував Департамент захисту економіки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrayini-likviduvav-ubez> (дата звернення: 10.04.2020).
2. Катамадзе Г. Нет времени медлить с созданием Службы финансовых расследований. URL: https://ukr.lb.ua/blog/grigol_katamadze/457576_vremeni_medlit_sozdaniem.html (дата звернення: 10.04.2020).

© Nepomiashchykh Vitalii, 2020

3. Білик В.О. Генеза адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України. *Право і суспільство*. № 5. 2013. С. 110–113.
4. Лановик Б., Матисьякевич З., Матейко Р. Економічна історія України і світу: підруч. К.: 1999. С. 610–613.
5. История отечественных органов внутренних дел: учеб. для вузов / под ред. Р.С. Мулукаева. М.: 2005. С. 36–38.
6. Кокін С.А. Державне політичне управління УСРР. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г–Д / гл. ред. В.А. Смолій. К.: “Наукова думка”. 2004. 688 с. URL:http://www.history.org.ua/?termin=Derzhavne_polit_upra_nya_USRR (дата звернення: 10.04.2020).
7. Ляковська С. Боротьба економічних підрозділів ДПУ УСРР з фальшивомонетництвом у 1920-ті рр. З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2011. № 1 (36). С. 7–33.
8. Бандурка О.М., Греченко В.А. Деякі аспекти економічної злочинності в УСРР у першій половині 1930-х років. *Форум права*. 2017. № 5. С. 22–30. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_4.pdf (дата звернення: 10.04.2020).
9. Греченко В.А. Організація міліції Української Соціалістичної Радянської Республіки у 1931 р. *Форум права*. 2019. № (54) 1. С. 19.
10. Тишков С.В., Алабердеев Р.Р., Латов Ю.В. История борьбы в СССР с хищениями социалистической собственности (к 70-летию БХСС–ДЭБ). *Историко-экономические исследования*. 2007. № 1 (8). С. 51–80.
11. Краснонос Ю.М. Особливості становлення міліційних підрозділів економічного спрямування радянської України (20–30-ті рр. XX ст.): історико-правовий аналіз. *Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ імені Е.О. Дідоренка*. 2010. № 4. С. 54–59.
12. Наказ народного комісара внутрішніх справ Союзу РСР про організацію в ГУРСМ НКВС СРС відділу по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності і спекуляцією. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.): наук. вид. / авт. кол.: М.Г. Вербенський, О.Н. Ярмиш, Т.О. Проценко, В.О. Криволапчук, В.В. Ткаченко, В.М. Чисніков, Т.А. Пługатар, В.А. Довбня, О.В. Кожухар, О.В. Пристайко, В.А. Золотарьов; за заг. ред. А.Б. Авакова. Київ. 2015. Т. 4. С. 502–503.
13. Положение об отделе по борьбе с хищениями социалистической собственности и спекуляцией ГУРКМ НКВД СССР. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.): наук. вид. / авт. кол.: М.Г. Вербенський, О.Н. Ярмиш, Т.О. Проценко, В.О. Криволапчук, В.В. Ткаченко, В.М. Чисніков, Т.А. Пługатар, В.А. Довбня, О.В. Кожухар, О.В. Пристайко, В.А. Золотарьов; за заг. ред. А.Б. Авакова. Київ. 2015. Т. 4. С. 503–505.
14. Шевченко А.Е. Формирование государственной службы по борьбе с экономической преступностью в Украине (историко-правовые аспекты). *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 1. С. 7–12.
15. Михайленко П.П. Історія міліції України у документах і матеріалах: у 3 т. Т. 2. 1917–1945. 408 с.
16. Долгий А. Становлення служби боротьби органів внутрішніх справ з економічною злочинністю (історичний огляд). *Право України*. 1998. № 5. С. 95–98.
17. Богданов С.В. Особенности развития законодательства по борьбе с экономической преступностью в СССР 1945–1953 гг. URL: <http://www.yurclub.ru/docs/criminal/article150.html> (дата звернення: 12.04.2020).
18. Про заходи по посиленню боротьби з фальшивомонетництвом: Наказ МВС СРСР від 24 червня 1948 р. *История Донецкой милиции. 1917–2000*. Донецк. 2000. 472 с.
19. Кримінально-процесуальний кодекс від 28 грудня 1960 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1961. № 2. Ст. 15.
20. Василичук В.І. Становлення та розвиток підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю в системі МВС України. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 2. С. 167–175.
21. Долгий А. Становлення служби боротьби органів внутрішніх справ з економічною злочинністю (історичний огляд). *Право України*. 1998. № 5. С. 95–98.
22. Барановський О.В. Правові та організаційні основи діяльності міліції України щодо протидії економічній злочинності на етапі розбудови незалежної держави (історико-правовий аспект). *Правовий часопис Донбасу* № 4 (65) 2018. С. 55–61.

23. Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю: постанова Кабінету Міністрів України від 05 липня 1993 року № 510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2020).

24. Закон, честь і обов'язок. Боротьба з економічною злочинністю в регіонах України. До 20-річчя служби боротьби з економічною злочинністю України / Черних С.П., Міщенко С.Г., Коряк В.В., Іщенко О.М. Запоріжжя, 2012. С. 17–19.

25. *Барановський О.В.* Правові та організаційні основи діяльності міліції України щодо протидії економічній злочинності на етапі розбудови незалежної держави (історико-правовий аспект). Правовий часопис Донбасу № 4 (65) 2018. С. 58.

26. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 07.11.2015 URL: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1813727> (дата звернення: 15.04.2020).

27. *Резнік О.* Розвиток та становлення МВС України як суб'єкта захисту фінансової системи. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4/1. С. 187–192.

28. *В'язмікін С.А.* Завдання та повноваження Департаменту захисту економіки Національної поліції України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1 (11). С. 133–140.

REFERENCES

1. Uryad likviduvav Departament zakhystu ekonomiky. “The Government Liquidated the Department of Economic Protection”. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrayini-likviduvav-ubez> (Date of Application: 10.04.2020) [in Ukrainian].

2. *Katamadze, H.* Net vremeni medlit s sozdaniyem Sluzhby finansovykh rassledovaniy. “There Is No Time to Hesitate with the Establishment of the Financial Investigation Service”. URL: https://ukr.lb.ua/blog/grigol_katamadze/457576_vremeni_medlit_sozdaniem.html (Date of Application: 10.04.2020) [in Russian].

3. *Bilyk, V.O.* (2013) Heneza administratyvno-pravovoho rehulyuvannya diyalnosti pidrozdiliv DSBEZ Ukrayiny. “Genesis of Administrative and Legal Regulation of Activity of Divisions of DSBEZ of Ukraine”. *Law and Society* 5, 110–113 [in Ukrainian].

4. *Lanovyk, B., Matysyakevych, Z., Mateyko, R.* (1999) Ekonomichna istoriya Ukrayiny i svitu. “Economic History of Ukraine and the World”: textbook. K. P. 610–613 [in Ukrainian].

5. Istoriya otechestvennykh organov vnutrennikh del. “History of Domestic Law Enforcement Bodies”: textbook / ed. R.S. Mulukaiev. M., 2005. P. 36–38 [in Russian].

6. *Kokin, S.A.* (2004) Derzhavne politychne upravlinnya USRR. Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny. “State Political Administration of the USSR”. *Encyclopedia of the History of Ukraine*. Vol. 2: G–D (Date of Application: 10.04.2020) [in Ukrainian].

7. *Lyaskovska, S.* (2011) Borotba ekonomichnykh pidrozdiliv DPU USRR z falshyvomonetnytvom u 1920-ti rr. Z arkhiviv VUCHK–HPU–NKVD–K.HB. “The Struggle of Economic Units of the DPU of the USSR with Counterfeiting in the 1920s”. From the archives of the VUCHK–GPU–NKVD–KGB. 2011. No 1 (36). P. 7–33 [in Ukrainian].

8. *Bandurka, O.M., Hrechenko, V.A.* (2017) Deyaki aspekty ekonomichnoyi zlochynnosti v USRR u pershiy polovyni 1930-kh rokiv. “Some Aspects of Economic Crime in the USSR in the first Half of the 1930s”. *Law Forum* 5, 22–30. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_4.pdf (Date of Application: 10.04.2020) [in Ukrainian].

9. *Hrechenko, V.A.* (2019) Orhanizatsiya militsiyi Ukrayinskoyi Sotsialistychnoyi Radyanskoyi Respubliki u 1931 r. “Organization of the Police of the Ukrainian Socialist Soviet Republic in 1931”. *Law Forum* 1 (54), 19 [in Ukrainian].

10. *Tishkov, S.V., Alaberdeyev, R.R., Latov, Yu.V.* (2007) Istoriya borby v SSSR s khishcheniyami sotsialisticheskoy sobstvennosti (k 70-letiyu BKHSS–DEB). “The History of the Struggle in the USSR against the Theft of Socialist Property (to the 70th anniversary of the BKHSS–DEB). *Historical and Economic Research* 1 (8), 51–80 [in Ukrainian].

11. *Krasnonosov, Yu.M.* (2010) Osoblyvosti stanovlennya militsiynykh pidrozdiliv ekonomichnoho spryamuvannya radyanskoyi Ukrayiny (20–30-ti rr. KHKH st.): istoriko-pravovyy analiz. “Peculiarities of Formation of Militia Subdivisions of Economic Direction of Soviet Ukraine (20–30s of the XX century)”: historical and legal analysis. *Bulletin of the Luhansk SUIA named after E.O. Didorenko*. No 4. P. 54–59 [in Ukrainian].

12. Order of the Peoples Commissar for Internal Affairs of the USSR on the organization in the GURSM of the NKVD of the VTS of a department for combating the theft of socialist property and speculation. Ministry of Internal Affairs of Ukraine: events, leaders, documents and materials (1917–2017): scient. edit. / author coll.: M.H. Verbensky, O.N. Iarmysh, T.O. Protsenko, V.O. Kryvolapchuk, V.V. Tkachenko, V.M. Chisnikov, T.A. Pluhatar, V.A. Dovbnia, O.V. Kozhukhar, O.V. Prystayko, V.A. Zolotariov; ed. A.V. Avakov. Kyiv. 2015. Vol. 4. P. 502–503 [in Ukrainian].

13. Regulations on the department for combating the theft of socialist property and speculation of the GURKM NKVD USSR. Ministry of Internal Affairs of Ukraine: podii, leaders, documents and materials (1917–2017 pp.): scient. review. / author. count.: M.H. Verbensky, O. N. Yarmish, T.O. Protsenko, V.O. Krivolapchuk, V.V. Tkachenko, V.M. Chisnikov, T.A. Pluhatar, V.A. Dovbnia, O.V. Kozhukhar, O.V. Prystaiko, V.A. Zolotariov; ed. A.B. Avakov. Kyiv. 2015. Vol. 4. P. 503–505 [in Russian].

14. *Shevchenko, A.Ye.* (2010) Formirovaniye gosudarstvennoy sluzhby po borbe s ekonomicheskoy prestupnostyu v Ukraine (istoriko-pravovyye aspekty). “Formation of the Civil Service to Combat Economic Crime in Ukraine (historical and legal aspects). Bulletin of Zaporizhzhia National University 1, 7–12 [in Russian].

15. *Mykhaylenko, P.P.* Istoriya militsiyi Ukrayiny u dokumentakh i materialakh. “History of the Police of Ukraine in Documents and Materials”: in 3 vol. Vol. 2. 1917–1945. 408 p. [in Ukrainian].

16. *Dolgyi, A.* (1998) Stanovlennya sluzhby borotby orhaniv vnutrishnikh sprav z ekonomichnoyu zlochynnistyu (istorychnyy ohlyad). “Formation of the Service of Struggle of Law-Enforcement Bodies against Economic Crime (historical review)”. Law of Ukraine 5, 95–98 [in Ukrainian].

17. *Bogdanov, S.V.* Osobennosti razvitiya zakonodatelstva po borbe s ekonomicheskoy prestupnostyu v SSSR 1945–1953 gg. “Features of the Development of Legislation to Combat Economic Crime in the USSR 1945–1953”. URL: <http://www.yurclub.ru/docs/criminal/article150.html> (Date of Application: 12.04.2020) [in Russian].

18. Pro zakhody po posylennyyu borotby z falshyvomonetnychestvom: Nakaz MVS SRSR vid 24 chervnya 1948 r. “On Measures to Strengthen the Fight against Counterfeiting: Order of the Ministry of Internal Affairs of the USSR of June 24, 1948”. The History of the Donetsk Police. 1917–2000. Donetsk. 2000. 472 p.

19. Code of Criminal Procedure of December 28, 1960. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1961. No 2. Art. 15 [in Ukrainian].

20. *Vasylynychuk, V.I.* (2007) Stanovlennya ta rozvytok pidrozdiliv Derzhavnoyi sluzhby borotby z ekonomichnoyu zlochynnistyu v systemi MVS Ukrayiny. “Formation and Development of Units of the State Service for Combating Economic Crime in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine”. Scientific Bulletin of Kyiv National University of Internal Affairs 2, 167–175 [in Ukrainian].

21. *Dolhyi, A.* (1998) Stanovlennya sluzhby borotby orhaniv vnutrishnikh sprav z ekonomichnoyu zlochynnistyu (istorychnyy ohlyad). “Formation of the Service of Struggle of Law-Enforcement Bodies against Economic Crime (historical review)”. Law of Ukraine 5, 95–98 [in Ukrainian].

22. *Baranovskyi, O.V.* (2018) Pravovi ta orhanizatsiyini osnovy diyalnosti militsiyi Ukrayiny shchodo protydyi ekonomichniy zlochynnosti na etapi rozbudovy nezalezhnoyi derzhavy (istoryko-pravovyi aspekt). “Legal and Organizational Bases of Activity of Militia of Ukraine Concerning Counteraction to Economic Crime at a Stage of Development of the Independent State (historical and legal aspect). Legal Journal of Donbass 4 (65). P. 55–61 [in Ukrainian].

23. On the Establishment of the State Service for Combating Economic Crime: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 5, 1993 No 510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-93-%D0%BF#Text> (Date of Application: 10.04.2020).

24. *Chernykh, S.P., Mishchenko, S.H., Koryak, V.V.* (2012) Zakon, chest i obovyazok. Borotba z ekonomichnoyu zlochynnistyu v rehionakh Ukrayiny. Do 20-richchya sluzhby borotby z ekonomichnoyu zlochynnistiu. Law, honor and duty. Fight against economic crime in the regions of Ukraine. To the 20th anniversary of the service for combating economic crime in Ukraine. Zaporizhzhia. P. 17–19 [in Ukrainian].

25. *Baranovskyi, O.V.* (2018) Pravovi ta orhanizatsiyini osnovy diyalnosti militsiyi Ukrayiny shchodo protydyi ekonomichniy zlochynnosti na etapi rozbudovy nezalezhnoyi derzhavy (istoryko-pravovyi aspekt). “Legal and Organizational Bases of Activity of Militia of Ukraine Concerning Counteraction to Economic Crime at a Stage of Development of the Independent State (historical and legal aspect)”. Legal Journal of Donbass 4 (65). P. 58. [in Ukrainian].

26. On Approval of the Regulations on the Department of Economic Protection of the National Police of Ukraine: Order of the National Police of Ukraine dated 07.11.2015. URL: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1813727> (Date of Application: 15.04.2020).

27. *Rychnik, O.* (2016) Rozvytok ta stanovlennya MVS Ukrayiny yak sub'yekta zakhystu finansovoyi systemy. "Development and Formation of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as a Subject of Protection of the Financial System". *Visegrad Journal on Human Rights* 4/1, 187–192 [in Ukrainian].

28. *Vyazmikin, S.A.* (2016) Zavdannya ta povnovazhennya Departamentu zakhystu ekonomiky Natsionalnoyi politysiy Ukrayiny. "Tasks and Powers of the Department of Economic Protection of the National Police of Ukraine". *Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs* 1 (11), 133–140 [in Ukrainian].

UDC 351.74:351.82

Nepomiashchykh Vitalii,

Cand Sci. (History),

Researcher of the State Research Institute MIA Ukraine,

Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0001-9933-6142

HISTORY OF ORIGIN AND DYNAMICS OF DEVELOPMENT IN UKRAINE OF UNITS ON STRUGGLE AGAINST ECONOMIC CRIME

The beginning of the history of special units that carried out the fight against crime in the economic sphere of Ukraine was laid in the early twentieth century, namely in 1917–1920. During this period, some functions to combat economic crime and national property) relied on a special department, workers and peasants militia, industrial militia. In the period 1920–1930, special law enforcement units were created, whose work was focused on protecting the economy from criminal encroachments. But they acted under the direct control of the communist nomenklatura by introducing a number of organizational and legal measures, objectively reproducing a rigid centralized model of governing Soviet society. In the late 1930s, a single independent service to combat embezzlement, speculation, bribery and other economic crimes was established. Employees of this service performed tasks to combat theft of socialist property and speculation. In the following decades, this service was strengthened and expanded its field of activity.

In 1991, Ukraine gained its independence, and at the same time began its own development. There are changes in the countrys economy, but with this criminal actions in this direction do not disappear, but only acquire new forms and types. In contrast to economic crime, a new structure was created, which was in fact the successor to the single independent service to combat embezzlement, speculation, bribery and other economic crimes and became the Office for the Protection of the Economy from Criminal Encroachments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Legislative changes have ushered in a new phase of reform and law enforcement in the struggle against economic crime. Among the established units, a special place was occupied by units of the State Service for Combating Economic Crime of Ukraine, which has made a significant contribution to ensuring law and order and state

© Nepomiashchykh Vitalii, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.2\(48\).1](https://doi.org/10.36486/np.2020.2(48).1)

Issue 2(48) 2020

<http://naukaipravookhorona.com/>

economic security. A new milestone in the history of the development of special economic units has emerged since the establishment of the Department of Economic Protection of the National Police of Ukraine. But this structure was eliminated as a result of administrative reform of the Government in autumn 2019.

Keywords: financial crimes, militia, police, economic crime, economic protection, theft of property, counterfeiting, special units.

Отримано 12.06.2020